

Iωάννας Ανδρέου

Το έργο της IB' Εφορείας Αρχαιοτήτων στη Νικόπολη

Εισαγωγή

Το έργο της IB' Εφορείας Αρχ/των στη Νικόπολη, όπως και σε κάθε αρχ/κό χώρο, θεωρητικά αφορά τόσο την αποκάλυψη, έρευνα, προστασία και προβολή των μνημείων και των ευρημάτων της ρωμαϊκής Νικόπολης, την άμεση δηλ. προστασία των αρχαίων, όσο και την αποτροπή οποιασδήποτε έμμεσης βλάβης τους, την προστασία δηλ. του περιβάλλοντος και του διάσπαρτου από μνημεία ευρύτερου χώρου της Νικόπολης.

Στην πράξη όμως το έργο της Εφορείας κινδυνεύει να περιοριστεί στο δεύτερο μόνο σκέλος της προστασίας, στον έλεγχο δηλ. όλων των εργασιών που γίνονται στον ερειπιώνα της Νικόπολης, σε μία έκταση (ιδιωτικής κατά το 90% γής) μεγαλύτερη από 10 χιλ. στρέμματα που περιλαμβάνει δύο κοινότητες, αρκετούς συνοικισμούς, λιμάνια, ιχθυοτροφεία, αγροτοκτηνοτροφικές μονάδες, χωράφια, περιβόλια δενδροφυτευμένα, οικόπεδα, ξενοδοχειακές μονάδες και θαλάσσιες ακρογιαλιές – πόλο έλξης για χιλιάδες επισκέπτες. Είναι περιοχή που αναπτύσσεται και αξιοποιείται (με ή χωρίς εισαγωγικά) παραγωγικά και τουριστικά στο ρυθμό της εποχής μας, χώρος με ανάγκες που κλιμακώνονται από το όργωμα ή τη διάνοιξη γεώτρησης ενός χωραφιού μέχρι την ανέγερση ξενοδοχειακών μονάδων ή την διέλευση γραμμής υψηλής τάσεως της ΔΕΗ για τις ανάγκες της βιομηχανικής ζώνης, για να αρκεστούμε σε χονδρικά παραδείγματα.

Τα περιθώρια λοιπόν που υπάρχουν τόσο από άποψη χρόνου όσο και από άποψη μέσων και προσωπικού περιόρισαν το καθαρά αρχαιολογικό έργο της IB' Εφορείας, στο χρονικό διάστημα μεταξύ 1978 – 1984, σε εργασίες σωστικού χαρακτήρα που σκοπό είχαν είτε να προλάβουν στα μέτρα του δυνατού καταστροφή των μνημείων, είτε να ερευνήσουν μνημεία που αποκάλυψαν σύγχρονα δημόσια έργα, προκειμένου τα τελευταία να προχωρήσουν και να παραδοθούν στο κοινωνικό σύνολο. Στην πρώτη ομάδα εργασιών ανήκουν οι στερεωτικές εργασίες στα μνημεία και στη δεύτερη οι σωστικές ανασκαφές.

A. Στερεωτικές εργασίες

Ρωμαϊκό Υδραγωγείο Νικοπόλεως – Πηγές Λούρου

Τις πηγές του ποταμού Λούρου στο σημερινό χωριό Άγιος Γεώργιος του Ν. Πρέβεζης εκμεταλλεύτηκαν οι Ρωμαίοι τεχνικοί για την ύδρευση της νέας πόλης. Το άφθονο νερό των πηγών ξαναχρησιμοποιήθηκε πριν λίγα χρόνια για να λύσει το πρόβλημα ύδρευσης δήμων και κοινοτήτων της περιοχής της Άρτας και της Πρέβεζας, σύμφωνα δε με πρόσφατη ανακοίνωση θα χρησιμοποιηθεί και για τις ανάγκες της Λευκάδας.

Το σημαντικό έργο της κατασκευής ενός αγωγού μήκους 50 περίπου χιλιομέτρων με κλίση που απαιτούσε η υψομετρική διαφορά των 80 μ. που χωρίζει τις πηγές του Λούρου (υψ. 100 μ.) από το Νυμφαίο της Νικόπολης (22 μ.) σε μια διαδρομή που έπρεπε να παρακάμψει πολλούς λόφους, απαιτούσε τεχνικές γνώσεις και τολμηρές λύσεις.

Χρησιμοποιήθηκαν τρείς τρόποι για την κατασκευή του αγωγού:

1. Λάξευση ορθογώνιας τομής αύλακα κατά μήκος της πλαγιάς των λόφων, με χτιστή τοξωτή κάλυψη, επένδυση με υδραυλικό κονίαμα και τετράγωνα ανοίγματα εξαερισμού.

2. Διάνοιξη σήραγγας στο λόφο Κοκινόπηλο ή Κοκκινόπουλο με πυργοειδή ανοίγματα εξαερισμού ανά 40 μ. και

3. Κατασκευή πεσσοστοιχιών που γεφύρωσαν τμήματα μεταξύ των λόφων και οδήγησαν το νερό στην πεδιάδα της Νικόπολης. Δύο τέτοιες πεσσοστοιχίες στήριζαν δύο φάσεις του αγωγού μέσα στην κοίτη του ποταμού Λούρου^{1a}.

Οι εργασίες της Εφορείας άρχισαν με την αποκάλυψη και τον καθαρισμό του λαξευτού και εν μέρει χτιστού αγωγού που σώζεται κατά μήκος της νότιας πλαγιάς του λόφου Ισιώμα, λίγο ψηλότερα από την όχθη του ποταμού^{1a}.

Ο αγωγός αποκαλύφθηκε σε μήκος 230 μ., έχει πλάτος 0.75 μ. και εσωτερικό ύψος μέχρι την καμάρα 1.20 μ. Σώζει επένδυση από χοντρό υδραυλικό κονίαμα και σε ορισμένα τμήματα διατηρεί την επικάλυψη με τούβλα που σχηματίζουν οξυκόρυφη καμάρα, καθώς και ένα άνοιγμα – φρεάτιο για εξαερισμό και καθαρισμό. Σε δύο σημεία δυνδέεται με τις δύο γέφυρες που κατασκευάστηκαν για την μεταφορά του νερού στην απέναντι όχθη του Λούρου. Από τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν φαίνεται ότι η βόρεια ήταν η αρχική και στη συνέχεια, λόγω ίσως καταστροφής της, κατασκευάστηκε η νότια.

Ακολούθησε στερέωση του αγωγού και περίφραξη του γύρω χώρου για μεγαλύτερη προστασία. Στη συνέχεια στις δύο πεσσοστοιχίες που στήριζαν τον αγωγό πάνω από την κοίτη του ποταμού, γεφυρώνοντας μία απόσταση 120 μέτρων, έγινε γενικός και συστηματικός καθαρισμός από τη βλάστηση (ολό-

κληρα δέντρα εκάλυπταν την επιφάνεια του μνημείου). Στερεωτικές εργασίες έγιναν στη νότια πεσσοστοιχία, εργασίες εξαιρετικά δύσκολες λόγω της συνεχούς ροής του ποταμού, του μεγάλου ύψους του μνημείου (γύρω στα 14 μ.) και της έλλειψης μηχανικών μέσων. Η πραγματοποίησή τους έγινε δυνατή στους πέντε ανατολικούς πεσσούς από το σύνολο των 12, εκεί δηλ. που το ρεύμα του ποταμού δεν ήταν ισχυρό, χάρις στις ικανότητες του αρχιτεχνίτη στερεώσεως μνημείων Γιάννη Τσεύλικου. Έτσι, το 1978 στερεώθηκαν οι βάσεις, έγινε σύρραψη των ρωγμών και συμπληρώθηκαν τα κενά της τοιχοδομίας των πεσσών μέχρι ύψους 2 μ. πάνω από την επιφάνεια της κοίτης του ποταμού. Το 1980 συμπληρώθηκαν τα κενά στην τοιχοδομία της ανωδομής, αφού αφαιρέθηκαν όλα τα αποσαθρωμένα και στερεώθηκαν τα ετοιμόρροπα τμήματα. Οι πεσσοί έχουν διαστάσεις 3,80X3,60 μ. και ενισχύονται βόρεια και νότια με αντηρίδες διαστάσεων 2,40X1,80 μ. Τα μεταξύ τους κενά μήκους 3,80 μ. συνδέονται με δύο επάλληλα τόξα από τα οποία το επάνω εδράζεται σε ύψος 11,00 μ. από τη σημερινή επιφάνεια του νερού ενώ το κάτω σε ύψος 3,00 μ.

Στο ύψος της γένεσης των τόξων σχηματίζονται κορνίζες που περιτρέχουν τον κυρίως πεσσό και τις αντηρίδες.

Οι εργασίες στο μνημείο δεν συνεχίστηκαν εξαιτίας των πολλών προβλημάτων που παρουσιάζει η στερέωση των πεσσών που βρίσκονται μέσα στο κυρίως ρεύμα του ποταμού και λόγω της αποδυνάμωσης του αναστηλωτικού συνεργείου της Εφορείας.

Ρωμαϊκή οικία αγρού Ντόμαρη

Στη ρωμαϊκή οικία που περιέγραψε η κ. Βοκοτοπούλου, τα ψηφιδωτά δάπεδα παρουσίαζαν ανησυχητικές φθορές λόγω αποσάθρωσης του υποστρώματος. Γι αυτό αποφασίστηκε η αποκόλληση, ο καθαρισμός και η επανατοποθέτησή τους πάνω σε νέο στερέο υπόστρωμα. Την σοβαρή και εξαιρετικά λεπτή αυτή εργασία ανέλαβε ειδικευμένο συνεργείο της Διεύθυνσης Συντηρήσεως Αρχαιοτήτων του ΥΠΠΕ και την πραγματοποίησε σε αρκετές φάσεις. Αρχικά αποκόλληθηκαν τμηματικά τα δάπεδα, μετά αφαιρέθηκε το αρχαίο σαθρό κονίαμα – υπόστρωμα των ψηφίδων και στη συνέχεια τα δάπεδα κατά τμήματα τοποθετήθηκαν σε πλαίσιο αλουμινίου με κατάλληλο νέο υπόστρωμα. Παράλληλα στα δωμάτια της ρωμαϊκής οικίας έγιναν αντίστοιχες εργασίες καθαρισμού από τα υπολείμματα του κονιάμματος και ειδική κατασκευή για την απομάκρυνση των νερών της βροχής και την αποφυγή κατακρατήσεως υγρασίας από το υπόστρωμα, που θα είχε ως συνέπεια νέα αποκόλληση των ψηφίδων. Τέλος έγινε η επανατοποθέτηση των δαπέδων στα δώματα, η συμπλήρωση των κενών και ο τελικός καθαρισμός της επιφάνειας του ψηφιδωτού.

Σε επόμενη φάση, επειδή άρχισαν να παρουσιάζουν σημαντική φθορά και οι επιφάνειες των τοίχων των δωματίων εξαιτίας της διάβρωσης των κο-

νιαμάτων, έγινε συστηματικός καθαρισμός και στερέωσή τους. Οριστική πάντως λύση για τη συστηματική και αποτελεσματικότερη προστασία του μνημείου θα είναι η κατασκευή στεγάστρου που θα καλύψει ολόκληρη την επιφάνειά του.

Μεγάλο Θέατρο

Το Θέατρο στη σημερινή του μορφή φαίνεται ότι περιλαμβάνει περισσότερες από μια οικοδομικές φάσεις. Δεν έχει μέχρι σήμερα ερευνηθεί, ούτε καν αποτυπωθεί και οι αναφορές γίνονται πάνω στο σχέδιο του Leake. Παρουσιάζει σημαντικές φθορές, χάσματα στους τοίχους, ρωγμές, μετατοπίσεις τεράστιων όγκων, αφαίρεση των λίθων από τις προσόψεις με συνέπεια τη φθορά των χυτών κατασκευών σε βάθος. Απόκλιση από την κατακόρυφο και ρωγμές παρουσιάζουν αρκετά τμήματα των αντηρίδων που στηρίζουν τον εξωτερικό τοίχο του κοίλου.

Παρά την τυπική αδυναμία εκτελέσεως οποιουδήποτε έργου, μια και δεν υπάρχουν μελέτες εγκεκριμένες από την Δ/νση Αναστηλώσεως, αλλά και ουσιαστική λόγω των τεράστιων ελλείψεων της Εφορείας σε προσωπικό και μέσα, κρίθηκε απαραίτητη η στερέωση ορισμένων αντηρίδων, η σύρραψη ρωγμών και η συμπλήρωση χασμάτων μετά τους πρόσφατους μεγάλους σεισμούς. Σε μία από τις αντηρίδες χρειάστηκε να μετατοπιστεί ετοιμόρροπος όγκος 8 κυβικών μέτρων (4.70X1.20X1.40) που είχε αποκολληθεί από τον τοίχο από 10 μέχρι 20 εκατοστά του μέτρου, εξαιτίας της ανάπτυξης ολόκληρου κορμού δένδρου σε αρχικά πολύ μικρότερο κενό, το οποίο δημιουργήθηκε επειδή η αντηρίδα δεν συνδέονταν οργανικά με τον τοίχο, αλλά απλώς ακουμπούσε σ' αυτόν. Παράλληλα υπήρχε και οριζόντια ρωγμή με αποτέλεσμα την αποσύνδεση του όγκου από την υπόλοιπη αντηρίδα. Γι αυτό αφού υποστηλώθηκε και καθαρίστηκε από τα σαθρά κονιάματα, δέθηκε και ανυψώθηκε για να γίνει δυνατή η κοπή του δένδρου και ο καθαρισμός από τις ρίζες που είχαν εισχωρήσει σε κάθε ρωγμή. Τέλος ο όγκος επανατοποθετήθηκε και συνδέθηκε με τον κυρίως τοίχο του θεάτρου με δύο ενσωματωμένους οριζόντιους δακτυλίους από ανοξείδωτες λάμες συνδεδεμένες με ράβδους στην εσωτερική όψη του τοίχου του κοίλου.

Στις υπόλοιπες αντηρίδες έγινε συστηματικός καθαρισμός από τα χόρτα και τα σαθρά κονιάματα και συμπληρώθηκαν τα κενά στις βάσεις με παρόμιο οικοδομικό υλικό, αμμόλιθους, που το συνεργείο περισυνέλεξε από την παραλία του Μύτικα.

Στο ίδιο μνημείο στερεώθηκε η καμάρα της ανατολικής εισόδου και αποκαλύφθηκε το κλειδί του εξωτερικού τόξου της καμαροσκεπούς επίσης κεντρικής (βόρειας) εισόδου κατά τη διάρκεια των καθαρισμών όλων των αποσαθρωμένων τμημάτων για να συμπληρωθούν τα χάσματα. Όλες οι παραπάνω

εργασίες σκοπό είχαν την πρόληψη κατακρημνήσεων μεγάλων τμημάτων της τοιχοδομίας του μνημείου μέχρις ότου συνταχθεί και εφαρμοστεί μελέτη αναστηλώσεώς του.

Νυμφαίο Ρωμαϊκού Υδραγωγείου (Μπούφι)

Συνέχεια των στερεωτικών εργασιών στην απόληξη – Νυμφαίο του Ρωμαϊκού Υδραγωγείου Νικοπόλεως έγιναν το 1979 και το 1982 εργασίες στερεώσεως της βόρειας στοάς του βόρειου Π με ανύψωση και επανατοποθέτηση στην αρχική τους θέση όγκων της τοιχοδομίας μετακινημένων από σεισμούς και συμπληρώσεις χασμάτων στην εσωτερική όψη του μνημείου, για την αποφυγή αποκόλλησης και καταστροφής τμημάτων τοίχων μεταξύ ρωγμών που προκλήθηκαν από τους σεισμούς. Παρόλο που γινόμαστε μονότονοι, επαναλαμβάνουμε ότι μετά τις παραπάνω εργασίες δεν υπάρχουν πλέον περιθώρια για άλλες απλές στερεώσεις, αλλά απαιτείται μελέτη από ειδικούς επιστήμονες για τη συστηματική αναστήλωση του μνημείου.

Ρωμαϊκό τείχος

Το τείχος της Ρωμαϊκής πόλης σώζεται σε αρκετό μήκος και παρουσιάζει τα ίδια προβλήματα με τα υπόλοιπα μνημεία, δηλ. μεγάλα χάσματα, ρωγμές, απογύμνωση των εξωτερικών όψεων, μετατοπίσεις όγκων και αποσάθρωση του συνδετικού κονιάματος.

Δύο τμήματα του τείχους αμέσως δυτικά της βόρειας πύλης της αρχαίας πόλης σώζονται σε ύψος 4,50 περίπου μέτρα στην εσωτερική νότια όψη τους και έχουν πάχος 2,50 μ. Και στα δύο, ολόκληρη σχεδόν η εσωτερική όψη είχε απογυμνωθεί από την επένδυση των τούβλων με συνέπεια την αποσάθρωση του εσωτερικού κονιάματος που συνέδεε τις πέτρες του πυρήνα και την δημιουργία μεγάλων κενών σε μήκος αλλά και σε βάθος της τοιχοποιίας. Οι σεισμοί είχαν προξενήσει ρωγμές ενώ οι ρίζες του κισσού και των θάμνων συμπλήρωναν την καταστροφή.

Σε πρώτη φάση έγινε καθαρισμός από τους θάμνους, τα χόρτα, τα χώματα και τα διαλυμένα κονιάματα. Μετά αφαιρέθηκε κατά μήκος της ορατής βάσης του τείχους μικρό πάχος επίχωσης και αποκαλύφθηκε ότι η όψη του τείχους σώζεται ανέπαφη σχεδόν μέσα στο χώμα. Στη συνέχεια γεμίστηκαν τα κενά στα πλέον ετοιμόρροπα τμήματα με κονίαμα και οικοδομικό υλικό που συγκεντρώθηκε από την περιοχή και ανήκε σε κατεστραμμένα τμήματα του πυρήνα του τείχους, αφού αφέθηκε άχτιστη λουρίδα πάχους 15 εκατοστών που αντιστοιχεί στην πλίνθινη όψη, η οποία θα είναι δυνατόν έτσι να προστεθεί σε μελλοντικές εργασίες αναστηλώσεως του μνημείου.

B. Ανασκαφές

Οι ανασκαφικές έρευνες που έγιναν μετά το 1978 στη Νικόπολη αφορμή είχαν την κατασκευή του υπόγειου υδρευτικού αγωγού της Πρέβεζας που μεταφέρει το νερό από τις πηγές του ποταμού Λούρου, ακολουθώντας το παραδειγμα της αρχαιότητας μετά από δύο χιλιάδες χρόνια.

Αποκλείστηκε η διέλευση του αγωγού κατά μήκος της παλιάς Εθνικής οδού για την αποφυγή καταστροφής αρχαίων και προτιμήθηκε η κατασκευή του κατά μήκος της νέας Εθνικής οδού. Νότια της θέσης του δρόμου που ενώνει την δυτική πύλη της πόλης με τη θάλασσα τέμνοντας την Εθνική οδό, αποκαλύφθηκαν συλημένοι ή ερευνημένοι στις αρχές του αιώνα τάφοι του δυτικού νεκροταφείου, κιβωτιόσχημοι και κεραμοσκεπείς.

Στην ίδια περιοχή εντοπίστηκε η ύπαρξη αγωγού με κατεύθυνση από Α – Δ και ίχνη αμμώδους οδοστρώματος νότια και κατά μήκος του. Φαίνεται ότι ανήκουν σε αρχαία οδό που ένωνε την δυτική πλευρά της πόλης με την ακτή του Ιονίου.

Τμήμα άλλου, πλακόστρωτου αυτή τη φορά δρόμου, αποκαλύφθηκε στη διάρκεια κατασκευής του ίδιου σύγχρονου αγωγού νοτιώτερα, στη συμβολή του δρόμου προς το Μύτικα με τον αγροτικό δρόμο που οδηγεί στη βιομηχανική ζώνη. Φαίνεται ότι το πλακόστρωτο ανήκει στον δρόμο που οδηγούσε από τη ΝΔ πύλη του ρωμαϊκού τείχους προς τον Κόμαρο, το λιμάνι της Νικόπολης στο Ιόνιο. Δίπλα στον αρχαίο δρόμο αποκαλύφθηκαν και ερευνήθηκαν λείψανα ρωμαϊκού ταφικού θαλάμου εσωτερικού διαστάσεων 6,50X5,50 μ. με τοίχους που σώζονται μέχρι ύψος ένα μέτρο περίπου. Η είσοδος στο θάλαμο έσωζε το ασβεστολιθικό κατώφλι της και οι εξωτερικοί τοίχοι των στενών πλευρών στηρίζονταν με αντηρίδες που δημιουργούσαν χώρους για την κατασκευή τάφων. Η γωνία δεύτερου ταφικού θαλάμου αποκαλύφθηκε βορειότερα ενώ ερευνήθηκαν στο σκάμμα του αγωγού είκοσι (20) περίπου τάφοι με πολλά ευρήματα που τους χρονολογούν στον 1ο και 2ο μ.Χ. αι. (λυχνάρια, γυάλινα αγγεία, νομίσματα, τμήματα επιτύμβιων επιγραφών).

Υπολείμματα άλλων συλημένων ταφικών θαλάμων εντοπίστηκαν κα σε άλλα σημεία κατά μήκος του δρόμου προς την βιομηχανική ζώνη, σε μήκος 200 περίπου μέτρα από τον δρόμο προς Μύτικα.

Γ. Παράδοση και περισυλλογή αρχαίων

Ο ερειπιώνας της Νικόπολης εκτός από την ανάγκη προστασίας και συντήρησης των μνημείων παρουσιάζει και ένα ακόμα σοβαρότατο πρόβλημα: την ανάγκη περισυλλογής, ταξινόμησης και καταγραφής του πλήθους τια κινητών ευρημάτων που σώθηκαν και διατηρούνται διάσπαρτα επιφανειακά

σε όλη την περιοχή ενώ καινούργια έρχονται συνέχεια στο φως στη διάρκεια αγροτικών εργασιών. Η έλλειψη χώρου αποθήκευσης που θα αντιμετωπισθεί μόνο με την ανέγερση νέου σύγχρονου Μουσείου, επιτρέπει την περισυλλογή λίγων που κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικά, με αποτέλεσμα να χάνονται συνεχώς πολύτιμα στοιχεία για την έρευνα.

1. Μεταξύ των ευρημάτων που κατά καιρούς παραδίνονται από ιδιώτες ή περισυλλέγονται από τους φύλακες, σημαντική θέση κατέχουν οι επιτύμβιες επιγραφές, τα τμήματα αρχιτεκτονικών μελών από δημόσια και ιδιωτικά κτίρια, τα ενεπίγραφα βάθρα και οι βωμοί (βλ. και άλλες ανακοινώσεις), τα τμήματα μαρμάρινων αγαλμάτων, τα νομίσματα και τα αντικείμενα μικροτεχνίας.

Ενδεικτικά αναφέρουμε 1. Μαρμάρινο κεφάλι Σατύρου από την περιοχή Ματσογιάννενα.

2. Χάλκινο αγαλμάτιο κερδώου Ερμή από τη θέση Μαυρόλογγος, στην οποία ο Φιλαδελφεύς είχε ανασκάψει περιστύλιο ρωμαϊκής έπαυλης με ψηφιδωτό δάπεδο.

3. Από τη θέση Ματσογιάννενα, κάτω τμήμα αναθηματικού βάθρου με επιγραφή ΟΛΥΜΠΙΩ ΔΙΙ ΔΩΔΩΝΑΙΩ,

4. από την περιοχή του Ωδείου, πλίνθιο αγάλματος που σώζει το αριστερό πόδι μορφής και τμήμα κορμού δέντρου περιτυλιγμένου με κλάδο κισσού.

5. Από το δρόμο προς Μπούφι, κορμό μικρού μαρμάρινου ανδρικού αγάλματος.

6. Τμήμα μαρμάρινου επιστύλιου Ελληνιστικών χρόνων από χωράφι απέναντι στο Ωδείο.

7. Από το ανατολικό νεκροταφείο στο Μάζωμα, τμήματα επιτύμβιων στηλών Ελληνιστικών χρόνων του τύπου της ΒΔ Ελλάδος. Αυτά τα ευρήματα μαζί με μερικά άλλα ελληνιστικών επίσης χρόνων, θέτουν πρόβλημα της προέλευσής τους, αν δηλαδή μεταφέρθηκαν από άλλες περιοχές, ή άν ίσως πρέπει να ελπίζουμε σε εντοπισμό ιχνών παλιότερου οικισμού εδώ.

8. Αναθηματικό βάθρο με επιγραφή «Σαβίνη Σεβαστή Αρτέμιδι Κελκαία» από την περιοχή του Νυμφαίου

9. Δεκάδες τμήματα ενεπίγραφων επιτύμβιων πλακών από τα νεκροταφεία της αρχαίας πόλης και αετωματικές επιστέψεις μεγαλύτερων επιτύμβιων στηλών.

10. Το αριστερό τμήμα της δημοσιευμένης προτομής του Αγρίππα που έλειπε από το εκτεθειμένο ήδη στο Μουσείο Νικοπόλεως μαρμάρινο κεφάλι.

Τέλος, αρκετά αντικείμενα μεταφέρθηκαν από την Πρέβεζα είτε παραδόθηκαν από ιδιώτες, όπως μία ακέραια γρανιτένια σαρκοφάγος και ένα ιωνικό κιονόκρανο, εκτεθειμένα στην αυλή του Μουσείου.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα μεγάλο σύνολο ασημένιων νομισμάτων

που ανασύρθηκαν από τη θαλάσσια περιοχή Παντοκράτορα Πρεβέζης, σύμφωνα με τη δήλωση των ευρετών και παραδόθηκαν στην Εφορεία κάτω από περίεργες κάπως συνθήκες. Γι αυτά έγινε ήδη ιδιαίτερη ανακοίνωση στο Συμπόσιο.

Για όλα τα παραπάνω ευρήματα δεν υπάρχουν καθόλου ανασκαφικά δεδομένα, αφού απλώς συγκεντρώθηκαν χωρίς να ακολουθήσει κάποια έρευνα, έστω και μικρής έκτασης, λόγω της πλήρους απασχόλησης όλου του δυναμικού της Εφορείας τα τελευταία 6 χρόνια, σε συνεχή βάση, με τις ανασκαφές των οικοπέδων της Άρτας, στην οποία καθημερινά έρχονται στο φως λειψανά της Αμβρακίας. Γίνεται απλώς κάποια συστηματική τοποθέτηση της θέσης που βρέθηκαν στο γενικό τοπογραφικό της Νικόπολης ελπίζοντας ότι κάποτε θα γίνουν συστηματικές ανασκαφές, όταν λυθεί ολόκληρο το πλέγμα των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η έρευνα, η προστασία και η ανάδειξη της Νικόπολης και για τα οποία θα έχουμε την ευκαιρία να μιλήσουμε διεξοδικά την τελευταία μέρα του Συμποσίου.